

RAQAMLI IQTISODIYOTNING TA'LIMGA TA'SIRI: MUAMMO VA YECHIMLAR

Savrieva Madina Hakimovna

Buxoro Osiyo Xalqaro universtiteti

iqtisod yo'nalishi magistri

Annotatsiya: *Iqtisodiyot sohasidagi zamonaviy mutaxassis o'z ixtisoslashuvi bo'yicha ham, uning profili bilan chambarchas bog'liq bo'lgan boshqa sohalarda ham bilim zaxirasiga ega bo'lishi kerak. Bundan tashqari, ushbu talablar rahbar va ijro etuvchi bo'lim mutaxassislari nisbatan qo'llaniladi. Shuni alohida ta'kidlash kerakki, so'nggi yillarda ish beruvchilarning iqtisodiy xodimlarni tayyorlash darajasiga munosabati sezilarli darajada o'zgardi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, bu holda xodimlarning iqtisodiy Qonunchilik bilan bog'liq huquq sohaslarida harakat qilish qobiliyati muhim rol o'ynaydi.*

Tayanch so'zlar: *oliy ta'lim, ta'limning ixtisoslashuvi, kasbiy kompetensiya, intellektual bozor, interaktiv o'qitish.*

Аннотация: *современный специалист в области экономики должен обладать запасом знаний как по своей специализации, так и по другим отраслям, тесно связанным с его профилем. Кроме того, данные требования распространяются на специалистов руководящего и исполнительного подразделений. Отдельно стоит отметить, что за последние годы отношение работодателей к уровню подготовки экономических кадров существенно изменилось. Как показывает практика, немаловажную роль в этом случае играет умение работников ориентироваться в отраслях права, связанных с экономическим законодательством.*

Ключевые слова: *высшее образование, образовательная специализация, профессиональная компетентность, интеллектуальный рынок, интерактивное обучение.*

Annotation: *a modern specialist in the field of Economics must have a reserve of knowledge both in his specialization and in other areas closely related to his profile. In addition, these requirements apply to The Specialists of the executive and executive departments. It should be noted separately that in recent years, the attitude of employers to the level of training of economic employees has changed significantly. Practice shows that in this case, the ability of employees to act in the areas of law related to economic legislation plays an important role.*

Key words: *Higher Education, specialization of education, professional competence, intellectual market, interactive teaching.*

O'tgan asrning so'nggi o'n yilligida mamlakatdagi ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy o'zgarishlar butun ta'lim tizimida sezilarli o'zgarishlarga olib keldi. Ta'lim tizimi hozirda qayta qurilmoqda. Ta'lim tizimini modernizatsiya qilish ijtimoiy-iqtisodiy inqirozni bartaraf etishga, ta'lim sifatini pasaytirish muammolarini hal qilishga, axborot aloqalarini uzishga, o'qitish va ilmiy faoliyat maqomini devalvatsiya qilishga, oliy maktabning moddiy-texnik bazasining qoloqligiga qaratilgan.

Talabalarning akademik harakatchanligini oshirish jarayoni amalga oshirishning asosiy maqsadi bo'lgan oliy ta'limdan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish mamlakatimizda tobora dolzarb bo'lib bormoqda. Ta'lim har doim asosiy o'rinni egallab kelgan va mamlakatning iqtisodiy va siyosiy rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan, ammo ta'lim islohoti davlat tomonidan faol yo'naltiruvchi ta'sir ko'rsatmasdan amalga oshirilgan. Aynan ta'lim xizmatlari bozorida talab o'z vazifasini bajardi va o'qituvchilarni qayta o'qitishga majbur qildi, chunki islohotlarning dastlabki yillarida iqtisodiy ta'lim bozori talab qiymatining taklif miqdoridan sezilarli darajada oshishi bilan ajralib turardi.

Talab muhandislik-texnik mutaxassisliklardan rivojlanayotgan bozor iqtisodiyotida bevosita qo'llanilishi mumkin bo'lgan mutaxassisliklarga o'tdi. Yangi iqtisodiy iqtisodiy sharoitlarga o'tish jarayoni darhol ishsizlik, mehnat bozorida raqobat kabi hodisalar barcha ta'lim sub'ektlarini doimiy ravishda o'rganishga va qayta o'qishga majbur qilishini ko'rsatdi. Bu mamlakatning siyosat va iqtisodiyotning barcha sohalarida umumiy barqaror rivojlanishini ta'minlaydigan yaxshi tanlangan ta'lim modeli.

Texnologik taraqqiyot, iqtisodiyotni boshqarishning barcha darajalarida yangi axborot texnologiyalarini joriy etish, tezkor qarorlar qabul qilishni talab qiladigan vaziyat, axborot oqimining ko'payishi, unda ushbu ma'lumotni boshqarish qobiliyati zamonaviy iqtisodchidan axborot texnologiyalari sohasida etarlicha yuqori darajadagi bilimlarni talab qiladi⁹⁴.

Mamlakatdagi iqtisodiy o'zgarishlar, bozor munosabatlarini shakllantirish, buxgalteriya hisobi va soliq va boshqa qonunchilikka cheksiz tuzatishlar iqtisodiy sohada mutaxassislarni oliy o'quv yurtlarida tayyorlash jarayonida eng yangi usullarni joriy etish muammosini dolzarbligini oshiradi.

Iqtisodiyot sohasidagi zamonaviy mutaxassis o'z ixtisoslashuvi bo'yicha ham, uning profili bilan chambarchas bog'liq bo'lgan boshqa sohalarda ham bilim zaxirasiga ega bo'lishi kerak. Bundan tashqari, ushbu talablar rahbar va ijro etuvchi bo'lim mutaxassislari nisbatan qo'llaniladi. Shuni alohida ta'kidlash kerakki, so'nggi yillarda ish beruvchilarning iqtisodiy xodimlarni tayyorlash darajasiga munosabati sezilarli darajada o'zgardi. Amaliyot

⁹⁴ Зайцева О. А. Роль образования в формировании профессионального самоопределения молодежи // Роль образования в формировании политической и правовой культуры: сборник докладов Международной научно-практической конференции. СПб.: Изд-во СПбУУиЭ, 2013.

shuni ko'rsatadiki, bu holda xodimlarning iqtisodiy Qonunchilik bilan bog'liq huquq sohalarida harakat qilish qobiliyati muhim rol o'ynaydi.

Hozirgi vaqtda mamlakatimizda oliy, kasb-hunar ta'limi tizimida amaliyotchilarni o'qitish faoliyatiga jalb qilish tendentsiyasi mavjud bo'lib, bu ta'lim sifatiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Iqtisodiy mutaxassisliklar bo'yicha tahsil olayotgan talabalar bundan mustasno emas. Mamlakatimizda iqtisodiy ta'limga talab sezilarli darajada oshdi. O'zbekistonda iqtisodiy hayotda va shunga mos ravishda iqtisodiy soha mutaxassislarining kasbiy faoliyatida sifatli o'zgarishlar ro'y bermoqda. Binobarin, oliy kasb-hunar ta'limi tizimini modernizatsiya qilish talabalarning kelajakdagi kasbiy faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda ham sinf, ham ilmiy - tadqiqot ishlarini tashkil etishning yangi shakllari va usullarini joriy etishga qaratilgan. Ma'ruza o'qish va namunaviy muammolarni hal qilish kabi faqat standart ta'lim shakllaridan foydalanish hozirgi vaqtda talabaning ehtiyojlarini qondira olmaydi. O'qitishning yangi shakllari va usullarini, shuningdek ilmiy-tadqiqot faoliyatini ishlab chiqish, joriy etish talabalarda o'quv dasturiga kiritilgan fanlarni o'rganish zarurligi to'g'risida aniq tasavvurni shakllantirishga imkon beradi. Bozor iqtisodiyoti nafaqat har bir insonning erkin harakati uchun qulay shart – sharoitlarni yaratadi, balki unga ma'lum talablarni qo'yadi-mustaqil ravishda tanlash, oldindan aytib bo'lmaydigan vaziyatlarga tayyor bo'lish qobiliyati. Insonni ongli ravishda professional o'z taqdirini o'zi belgilashga tayyorlash muammolarini hal qilish juda muhimdir. Iqtisodiy sohaning doimiy o'zgarishi munosabati bilan, ushbu soha ishtirokchilari o'rtasidagi munosabatlarning murakkablashishi, iqtisodiy me'yorlar va qoidalarning o'zgarishi nuqtai nazaridan, yuqoridagi o'zgarishlarga moslashishga tayyor bo'lgan iqtisodchilarning kasbiy tayyorgarligiga qiziqish rivojlanmoqda. Natijada, iqtisodiyot va menejment sohasida ishlash uchun yuqori malakali kadrlar tayyorlashning yangi yondashuvlari va usullari paydo bo'lmoqda. Bitiruvchining vakolatlarini shakllantirish asosida ta'limning namunasi o'quv modellashtirish korxonalarini yoki korxonalarining modellashtirish dasturlari bo'lishi mumkin.

Bunday dasturlarning o'ziga xos xususiyati shundaki, ularni amalga oshirishda talabalarning kelajakdagi kasbiy faoliyatini modellashtirishning turli usullari va shakllari qo'llaniladi. Ta'limning bunday modeli yanada dinamik bo'lib tuyuladi, u aniq harakatlar va vaziyatlarning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga oladi, mavhum ma'lumotlar bilan haqiqiy vaziyat sifatida ishlashga imkon beradi, natijada talaba bir tomonlama yo'naltirilgan nazariy ta'limning ta'sirini kamaytirish uchun zarur bo'lgan kompetentsiyalarni shakllantirishga imkon beradi. talabalarning kasbiy muammolarni hal qilish sohasida amaliy va ijtimoiy tajriba olish imkoniyatlarini oshirish.

O'zbekistonda ta'limni isloh qilish, uni global standartlarga etkazish masalasi ham dolzarbdir. Iqtisodiyot-bu hali barcha maktablarda o'qitilmaydigan yosh maktab mavzusi. Bugungi kunda uni o'qitishning aniq metodologiyasi hali ishlab chiqilmagan. O'quv materiallari va kadrlarning etishmasligi maktablarda duch keladigan muammolardir. Maktablarda iqtisodiyotni o'qitish O'zbekistonda nisbatan yangi hodisa.

Hozirgi vaqtda intellektual bozor ko'plab ilmiy adabiyotlar bilan to'lib toshgan, ularning mualliflari iqtisodiy nazariyaga qarama-qarshi qarashlarga ega. Shuning uchun, u yoki bu darslikni o'qib chiqib, olingan materialni tushunish muammolariga duch kelishi mumkin. Shu sababli, bozor, davlat va odamlarning muayyan iqtisodiy vaziyatlarda ularga umumiy iqtisodiy nazariyalarning ta'sirisiz ta'sir qilishining asosiy mexanizmlarini tavsiflovchi dasturiy darsliklar to'plamini yaratish muhimdir. Bunday darslikda hech qanday nazariya ustun bo'lmasligi kerak. O'zbekistonning o'ziga xos xususiyatlariga munosib javob beradigan iqtisodiy nazariyani shakllantirish jarayoni hali tugallanmagan. Shuning uchun bunday darslik, dastur universal bo'lishi kerak. Xususan, u hayotdan ko'plab misollar, asosiy iqtisodiy jarayonlarning rasmlari bilan tushunarli tilda yozilgan bo'lishligi talab etiladi.

Turli xil treninglar, ishbilarmonlik o'yinlari, dolzarb iqtisodiy mavzularda ochiq munozaralar o'tkazish katta ahamiyatga ega. Bunday tadbirlar faqat olingan bilimlarni mustahkamlashga, mustaqil fikrlashni shakllantirishga va mavzuga qiziqishni oshirishga yordam beradi.

O'qituvchining vazifasi zamonaviy faol va interaktiv o'qitish usullaridan foydalangan holda o'quv mashg'ulotlari masalalarini yuqori ilmiy va nazariy darajada ochib berish qobiliyatidir; – model korxonaning moddiy-texnik bazasi; – o'quv va didaktik jarayonlar mazmunining xususiyatlari⁹⁵.

Ta'limning mazmuni zamonaviy dunyoning talabalarning kasbiy kompetentsiyalarini shakllantirishdagi ehtiyojlari bilan uzviy bog'liqdir. O'quv jarayonining mazmuni qamrab olingan materialning o'ziga xos xususiyatlari bilan chambarchas bog'liq. O'quv jarayonida qo'llaniladigan o'ziga xos usullar turli xil interaktiv modellar, shu jumladan turli xil vazifalarni bajarish, dizayn usuli, turli vaziyatlarni tahlil qilish, yordam berish usuli, biznes o'yinlarini o'tkazish va boshqalar; – pedagogik faoliyatning tashkiliy shakllari. Modellashtirish korxonasida o'qitishning tashkiliy shakllari, qoida tariqasida, quyidagilarni o'z ichiga oladi: individual o'qitish, guruh ta'limi, kichik guruhlarda ishlash, individual va / yoki guruh topshiriqlarini bajarish va boshqalar. Modellashtirish dasturlari bo'yicha o'qitish iqtisodiyot, menejment va boshqalarning nazariy asoslariga murojaat qilish zarurligini istisno etmaydi, garchi u bir tomonlama yo'naltirilgan nazariy asoslarning ta'sirini kamaytiradi. o'qitish, talabalarning amaliy va ijtimoiy tajriba orttirish imkoniyatlarini oshiradi

Mamlakatimizda ta'limning rivojlanishiga to'sqinlik qiladigan asosiy sabablardan biri bu o'qituvchilarning malakasi muammosidir. Zamonaviy O'zbekistonda yuzaga kelgan xavfli tendentsiya pedagogika oliy o'quv yurtlari bitiruvchilarining sifatining pasayishi hisoblanadi. Ularning aksariyati o'qitishga umuman qiziqmaydi. Ularning maqsadi oddiy bu sizning ishingiz uchun daromad olish va shu bilan. Yangi ta'lim tizimini "old Guard" (старая гвардия-кекса гвардия) va o'z biznesini yaxshi ko'radigan oz sonli yosh o'qituvchilar

⁹⁵ Qosimov S.S. Axborot texnologiyalari: Oliy o'quv yurtlari uchun darslik. – T.: "Aloqachi", 2006.

qutqaradi⁹⁶. Afsuski, ta'lim sohasida olingan to'lovlar juda ko'p narsani talab qiladi. Bu zamonaviy ta'lim tizimining muammolaridan biri bo'lgan mehnatga haq to'lashning past darajasi. O'qituvchi butunlay boshqa faoliyat sohasiga borishi mumkin, u erda u ko'proq pul topishi mumkin. Qanchalik keskin eshitilmasin, o'qituvchilar yoki ishqibozlar yoki shunchaki boradigan joyi bo'lmagan odamlar bo'lishni xohlashadi.

Hamma narsaga qaramay, muammolar maktablarda iqtisodiyotni o'qitishni joriy etish juda muhim, garchi bugungi kunda iqtisodchilarning ko'pligi paydo bo'ldi. Ammo iste'dodli va faol bo'lganlar kam yoki umuman yo'q. Shuning uchun kelajakda iqtisodiy ta'lim o'z ahamiyatini yo'qotmaydi. Miqdordan sifatga o'tish vaqti keldi, bu esa maktab iqtisodiy ta'limi uni ilgari surishga xizmat qiladi.

Kadrlarning qarishi zamonaviy universitetlarning muammosi bo'lib qolmoqda. "Ko'paytirish" jarayoni talabalar sonining ko'payishi sur'atlariga qaraganda ancha sekin. Bu universitetlarning shubhali malakaga ega bo'lgan o'qituvchilar sonini ko'paytirishga majbur bo'lishiga olib keladi. Xuddi shu narsa o'qituvchilarning ikki, uch va hatto to'rtta universitetda ishlashni birlashtirishga sabab bo'ldi.

Universitetlar professor - o'qituvchilarning faolligini oshirishga intilishlari kerak. Buning uchun ta'lim sohasidagi ish haqi darajasini oshirish, grantlar berish orqali ilmiy faoliyatni rag'batlantirish va h.k. o'qituvchilar qobiliyatli va iqtidorli talabalar bilan bevosita muloqotdan manfaatdor bo'lishlari kerak. Qo'shma ilmiy va tadqiqot faoliyati to'plangan bilimlar darajasining o'zaro o'sishiga yordam beradi.

O'zbekistonda oliy maktabning sha'ni va obro'sini tiklash zarur. Universitet o'qituvchisi aholi nazarida hurmatga sazovor bo'lishi kerak. Va davlat bu jarayonda asosiy rol o'ynashi kerak. O'qituvchilar zanjirning asosiy bo'g'inidir. O'zbeklarning yangi avlodi qanday o'sishi ularga bog'liq.

Universitet taraqqiyotning ramzi. Zamonaviy universitet eng zamonaviy texnik jihozlar bilan jihozlangan bo'lishi kerak. Bu ilmiy laboratoriyalarni ham, oddiy auditoriyalarni ham tartibga solishga tegishli. Multimedia o'quv vositalari hamma joyda joriy etilishi kerak. Shunday qilib, ma'ruza darslari murakkab va tushunarsiz materialni o'qishdan olingan bilimlarni tushunishning qiziqarli jarayoniga aylanishi mumkin. Hech bo'lmaganda, bu turli xil diagrammalar, formulalar va boshqalarni chizish vaqtini qisqartiradi va o'tgan materialni sharhlash va tushuntirishga ko'proq vaqt sarflashga imkon beradi. Ilmiy kutubxonalarni mahalliy va xorijiy adabiyotlar bilan ta'minlash darajasi katta rol o'ynaydi.

Har bir inson universitetlarga kiradigan abituriyentlarni tayyorlash sifati har yili pasayib borayotganini biladi.

⁹⁶Milliy iqtisodda axborot tizimlari va texnologiyalari: Oliy o'quv yurtlari talabalari uchun o'quv qo'llanma // Mualliflar: R.X.Alimov, B.Yu.Xodiyev, B.A.Begalov va boshqalar.; S.S.G'ulomovning umumiy taxriri ostida. – T.: "Sharq", 2004.

Birinchidan, davomat. Agar talabaning kamida bitta mavzu bo'yicha ma'ruzalar va seminarlarda qatnashishi past bo'lsa, unda uzrli sabab bo'lmasa, chegirma masalasi qo'yiladi.

Ikkinchidan, o'qishni ish bilan birlashtirishni taqiqlash. Faqat ishlab chiqarish amaliyoti va universitetda ishlashga ruxsat beriladi.

Uchinchidan, jamiyatda o'zini tutishning asosiy qoidalariga rioya qilish.

Talabalarning atigi 15-20 foizi bilim olish uchun universitetga keladi, aksariyat talabalar passiv. Ularning faoliyatini rag'batlantirish o'z-o'zini boshqarish bilan bog'liq. O'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar katta rol o'ynashi kerak. Hamkorlik, tadqiqotlarni rag'batlantirish va rag'batlantirish odatiy holga aylanishi kerak. O'qituvchi pedagogik jarayonni buzmaslik uchun talabaning ishini tashkil qilishi kerak.

Shunday qilib, ta'lim tizimini rivojlantirish va takomillashtirish O'zbekiston hukumati va oliy o'quv yurtlari ma'muriyatining irodasiga bog'liq. Inqiroz-o'zgarish vaqti. Inqirozlarda ajoyib g'oyalar tug'ildi, ulkan o'zgarishlar yuz berdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Зайцева О. А. Роль образования в формировании профессионального самоопределения молодежи // Роль образования в формировании политической и правовой культуры: сборник докладов Международной научно-практической конференции. СПб.: Изд-во СПбУУиЭ, 2013.

2. Milliy iqtisodda axborot tizimlari va texnologiyalari: Oliy o'quv yurtlari talabalari uchun o'quv qo'llanma // Mualliflar: R.X.Alimov, B.Yu.Xodiyev, B.A.Begalov va boshqalar.; S.S.G'ulomovning umumiy taxriri ostida. –T.: "Sharq", 2004.

3. Qosimov S.S. Axborot texnologiyalari: Oliy o'quv yurtlari uchun darslik. – T.: "Aloqachi", 2006.

4. <https://goldbusinessnet.com/>

5. www.prostocoin.com

6. www.coinmarketcap.com

7. www.ru.wikipedia.ru